

Мр Зорица МРВАЉЕВИЋ

ДРУШТВЕНИ ТРЕТМАН МУЗЕОЛОГИЈЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

У савременим развијеним земљама, па и у неким земљама у развоју, музејска активност доживљава изванредан замах и свестранији значај, како из разлога нових технолошких и, уопште, изражајних могућности, тако и због нараслих и разубуђених потреба тих заједница. На одређени начин те нове оријентације подстичу и бројни међународни фактори који у музејској дјелатности учествују прворазредну улогу на плану његовања и популарисања природне и културне баштине која је све више угрожена неконтролисаним и неодговорним односом према природној средини и цивилизацијским дометима човјечанства. Уосталом, о томе рјечито говоре и бројне резолуције и препоруке Организације УН за образовање, науку и културу (UNESCO), међународне невладине организације музеја и професионалних музејских радника (ICOM), као и других међународних или државних организација и институција. Музејска активност постаје све више саставни дио образовања и науке, различитих културних манифестација, па и модерног туристичког пословања. Исто тако, музејски предмети су незамјенљиви докази идентитета, историјског трајања, културних домета одређене заједнице итд.

У прилогу томе интересантно је поменути научну конференцију, одржану у Стразбуру 1987. године, на којој се расправљало питање националног идентитета у контексту све интензивнијег прожимања и развоја европске заједнице држава и народа. Донијети су закључци да земље чланице треба да појачају афирмацију сопственог културног наслеђа у образовању, науци и култури, да адекватно презентирају своје покретне и непокретне споменике култу-

ре и, најзад, да интензивно његују сопствени фолклор и језик. Уколико реализују такве програме, нема опасности од изумирања националних вриједности и националног идентитета.

Према томе, музеји као институције културе које се баве сабирањем, чувањем, заштитом, стручном презентацијом и валоризацијом покретних, и дијелом непокретних, споменика културе, као и другим драгоценим и незамјенљивим културним, образовним, научним активностима, неминовно ће морати имати нове оријентације и обавезну примјену европских стандарда у будућем структурирању и развоју музејске дјелатности у Црној Гори. То ће бити утолико теже с обзиром да је до сада на том плану недостајала систематичност и дугорочно планирање, а у новије вријеме чак је присутан и крајње ретроградан однос и несхватање ове значајне друштвене дјелатности.

По броју музеја Црна Гора би се могла сврстати у ред најразвијенијих земаља. Посједујемо 18 институција које се баве музејском дјелатношћу, у ствари 27, ако се узме у обзир да Народни музеј Црне Горе обједињава 6, а Музеји и галерије Подгорице 5 музејских јединица. Већина градова Црне Горе имају званично завичајни, регионални или републички музеј. Таква оријентација да свако веће мјесто има одређену музејску активност, да води бригу о покретном и непокретном споменичном фонду са свога подручја, да нараштаје анимира и васпитава убједљивим доказима талента и прегнућа бивших генерација, да тиме обогаћује туристичку понуду свога мјеста, свакако је веома пожељна и готово идеално замишљена. Но, реалност је увелико другачија. Музејска дјелатност у Црној Гори суочавала се и суочава са веома манипулативним и демагошким понашањем снага одлучивања. Не само што је изостао темељан и систематски развој, него у већини случајева није поштован и не поштује се минимум стандарда предвиђених законском регулативом. Веома мало је урађено на заштити музејског материјала, на изради музејске документације, на обнављању музејских фондова, да не говоримо о образовним програмима, туристичкој и другој валоризацији. Већина завичајних музеја опстају као учаурене институције без могућности бављења основном дјелатношћу и махом су складишта нагомиланог материјала. Оно што је посебно иритирајуће, неријетко представљају објекте погодне за разне манипулације, зарад личне користи или промоције. Чак и у цетињским музејима, тек од половине седамдесетих година прошлог вије-

ка почиње увођење обраде музејског материјала по пропозицијама ICOM-a, али ни до данас она није комплетирана. Већина других музеја на том плану није одмакла даље од књиге уласка и веома проблематичних евиденција, које су далеко од класичне музејске документације, а да не говоримо о модерној компјутерској обради и повезивању са свјетском мрежом музејских информација.

О овој теми расправљало се прије четири године овдје у Академији, на округлом столу. Том приликом чули смо реферат, написан на основу података којима располаже матична музејска и документациона служба Народног музеја Црне Горе, у којем је изложена алармантна, готово трагична ситуација у музејској дјелатности Црне Горе. Многи од нас који смо упућени више у ту проблематику говорили смо тада о неопходности хитног предузимања мјера од стране државних органа и локалних власти у смислу валоризације музејске дјелатности и давања значаја који јој припада. Међутим, колико ми је познато, наша убједљива аргументација није имала неког утицаја на понашање оних од којих зависи позиција културног наслеђа у нашој заједници, па чак је веома мало пропраћена и у средствима информисања.

Што је можда и најинтересантније, те и такве проблеме потенцира и Министарство културе, али за сада без резултата ефикасног дјеловања. Тако, на примјер, у доста документованом и аналитичком чланку „Музејска дјелатност у Црној Гори”, објављеном у Годишњаку Поморског музеја из Котора, 2002, савјетник у Министарству културе, госпођа Милица Мартић, указује, поред осталог, да „код нас не може бити говора о функционисању мреже музеја”. Такође констатује: „Негдје није ријешен простор никако, негдје дјелимично, али неадекватно, опрема је већином импровизирана у свим нивоима заштите музејског фонда, стручни кадар негдје не постоји уопште, а негдје је дјелимично ријешен и сл. Најалармантније је стање је у спровођењу музејске документације, гдје је констатовано да одређеним јединицама није познат законом прописан облик музејске документације, тако да је њено спровођење производ слободне процјене стручњака. Заборавља се да је музејска документација правна, административна и стручна заштита музеалија, жила куцавица сваког музеја или збирке, правни доказ о власништву и томе слично”.

О тим проблемима расправљало се и на недавно одржаном савјетовању у Подгорици у склопу тзв. Мозаик пројекта културне

политике земаља у транзицији, које су организовали Управни одбор за културу Савјета Европе и Министарство културе Црне Горе. У дијелу извјештаја о музејској дјелатности констатује се, поред осталог, да је стање музејског материјала алармантно, да је музејска документација у већини музеја веома слаба и да омогућава злоупотребе, па и неповратно губљење предмета, да су многи музеји затворени или раде повремено, итд. Наводи се, такође, да је у црногорским музејима пописано 57.000 предмета, а изложено 9.000.

Ради боље илустрације стања музеја у Црној Гори могу се изложити и одређени показатељи који третирају просторни смјештај, депоновање, конзервацију и рестаурацију музеалија и томе слично. Од осамнаест институција са музејским фондовима, само десет музеја има сопствене објекте и независно пословање. Остали су у заједници са другим културним институцијама или као подстанари. Неки музеји, као Етнографски музеј Црне Горе, Природњачки музеј Црне Горе, или Центар за археолошка истраживања са формираном археолошком збирком, који у развијеним земљама имају прворазредан значај и третман, код нас немају адекватан смјештај, а да не говоримо о разгранатој активности. При том, Етнографски музеј располаже са преко 4200 предмета у десетак збирки, Природњачки музеј има десет збирки са око 9000 предмета, а Центар за археолошка истраживања музејску збирку од преко 2000 предмета. Исто тако, Завичајни музеј у Пљевљима посједује пет збирки са око 5000 предмета, као и раритени библиотечко-архивски фонд са око 3100 јединица. Ови релативно богати музејски фондови нијесу могли бити адекватно заштићени, чувани и валоризовани, па су ти веома драгоцјени и незамјенљиви докази наше природне и културне баштине увелико доведени у крајње незавидну ситуацију и у опасност од пропадања.

Из наведених извјештаја матичне музејске службе и Министарства културе, указује се да само Центар савремене умјетности Црне Горе из Подгорице има одговарајући простор за депоновање музејских предмета, а у Народном музеју Црне Горе тај проблем је само дјелимично ријешен. У већини музеја депои су импровизовани и неадекватни за безбједну заштиту. Најзад, четири музеја: Општинска јавна установа Музеји Котор, са преко 3000 предмета, Завичајни музеј у Пљевљима, Јавна установа за дјелатност културе у Бијелом Пољу у склопу које је и Завичајни музеј са шест збирки и

око 3600 предмета, као и Завичајни музеј Колашина, немају уопште намјенске просторије за чување музеалија.

Конзервација и рестаурација музејског материјала утолико је потребнија уколико су услови смјештаја слабији. Међутим, одговарајућу конзерваторску радионицу има само Народни музеј Црне Горе на Цетињу, у седам музеја су импровизоване, а остали их уопште немају. Изложбени простор у већини музеја постоји, али само за повремене изложбе, што је најбоља потврда несхватања сврхе постојања музеја, јер изложба је само финале музејске дјелатности, али и активност згодна за разне манипулације и личне промоције.

Изузимајући одређене активности Народног музеја Црне Горе, Поморског музеја из Котора, па и Центра савремене умјетности из Подгорици, нема музејске институције у нашој републици која задовољава не само међународне прописе о постојању и раду музеја, него ни минимум стандарда предвиђених нашим законом о музејској дјелатности.

Овај сажети, статистички и аналитички осврт на стање у музејској дјелатности Црне Горе, евидентно указује на веома тешку ситуацију која би се морала хитно и радикално мијењати у позитивном правцу. Један знатан дио музеалија се налази у фази тоталне деградације када већ престају својства музејске вриједности. С друге стране, доминира крајње неодговоран однос оних који одлучују о финансијским средствима, али све више и самих музејских радника гдје је увелико завладала одређена летаргија као последица ширег осиромашења и незадовољства. Може се констатовати да и даље доминира демагогија и крајње манипулативно понашање снага одлучивања, које се транспонује на дефетизам и неодговоран однос према културном благу повјереном на чување и валоризацију. Југословенска трагедија и политичка превирања задњих 15-ак година имала су и на плану културног наслеђа крајње негативне последице. Оваква ситуација је утолико неприхватљивија када знамо да су се стекли основни услови, бар кад је у питању стручна и професионална оспособљеност за развој фундаменталних институција културе какви су музеји.

Неминовно намеће се поређење садашњег односа према културној баштини са нашим традицијским респектом културног наслеђа. Довољно је сјетити се тестаментa Ђурђа Црнојевића или Божидара Вуковића с краја 15. и почетка 16. вијека, или бриге наших владика из времена када је борба за опстанак долазила до

крајњих граница издржљивости. Сјетимо се спасавања културног блага из времена турске најезде са Омер-пашом Латасом. У много тежим временима, са много мање средстава и стручно оспособљених људи, настојало се и успијевало сачувати непроцјењиво благо – незамјенљиви докази нашег постојања.

Чак и у новије вријеме, након Првог и Другог свјетског рата, имамо свијетле примјере часног и прегалачког односа појединаца, који улажу максималне напоре да сачувају постојеће културно благо, да поврате оно што су однијели страни агресори, али и домаћи „љубитељи” старина, да проналазе нове културно-историјске вриједности и обогаћују музејске фондове. Тако, на примјер, сјетимо се стручног и прегалачког рада Душана Вуксана на формирању Државног музеја Црне Горе и валоризацији бројних архивских фондова. Директори Државног музеја из времена II свјетског рата и након њега, Мирко Меденица и Ристо Драгићевић, успијевају да у ратном вихору сачувају већи дио културног блага тог музеја и да упорним залагањем поврате значајан број предмета које су окупатори својевремено узели. Тако је, на примјер, у првим годинама послје II свјетског рата, захваљујући њиховом ангажовању, од 188 комада разних дворских употребних предмета које је на реверс однио из музеја 1943. талијански мајор Ланка, враћено 86. Нажалост, далеко теже је било супротставити се крајње неодговорном понашању домаћих моћника. Тако је, на примјер, од 1946. до 1949. из музеја отуђен 951 предмет, и то по налогу ондашњег министра образовања, а за потребе државних органа и моћних појединаца. Но, професионалним па и храбрим ангажовањем тадашњег директора Риста Драгићевића, враћена су музеју 352 предмета.

Овом приликом треба поменути инвентивност и залагање Милоша Вушковића који, као директор Умјетничког музеја Црне Горе, раних 50-их година успијава да релативно брзо сабере најзначајнија дјела југословенског сликарства и оформи једну од најбољих антологија на просторима бивше заједничке државе. Слично прегалаштво исказује и Јован Вукмановић на формирању Етнографског музеја Црне Горе и сакупљању етнографског наслеђа баш у вријеме када је убрзани процес индустријализације пријетио да уништи драгоцјене доказе народног живота и стваралаштва. У том погледу, велике заслуге имају етнологзи Деспа Косорић у пљеваљском подручју и Милун Барјактаревић у полимском. Не могу а да не поменем недавно преминулог Дражу Ивовића, дугогодишњег руководи-

оца службе за конзервацију и рестаурацију музеалија у Народном музеју Црне Горе, који је савјесно и зналачки „лијечио” бројне музејске предмете, и развио конзерваторску службу до нивоа када су и други музеји са простора бивше државе тражили нашу помоћ.

Захваљујући таквим прегаоцима и ентузијастима, са израженим етичким квалитетима и стручним способностима, може се говорити и о одређеним успјесима и донетима у вријеме бивше социјалистичке Југославије. Тако, на примјер, Дани Црне Горе у Паризу 70-их година и у Москви 80-их година, биле су изванредне манифестације црногорске културе са изузетно атрактивним комплексним изложбама, са изванредним каталозима, публикацијама и пропагандним материјалом, које су значајно афирмисале наше културне домете. Слично је било и са изложбама народне умјетности у Лондону, Прагу и тадашњем Лењинграду, такође 80-их година.

Након земљотреса 1979. постојала је изванредна шанса да се утемеље и развијају најмодернији музеји с обзиром на огромна финансијска средства која су додјелјивана као помоћ Црној Гори. Међутим, та историјска шанса није искоришћена у већини градова. У модернијој обнови предњачили су музеји Цетиња, као и завичајни музеји у Бару и Никшићу. Остали музеји нијесу успјели да формирају адекватне концепције развоја и снагом аргумената усмјере финансијска средства. Цетињски музеји су тада реализовали доста атрактивне изложбе у Двору краља Николе, Биљарди, Цетињском манастиру и у Умјетничком музеју. Посебно значајна била је изградња нове зграде за рељефну карту Црне Горе и њена рестаурација, као и конзервација и рестаурација цјелокупног музејског материјала у Двору краља Николе, Биљарди и Манастирском музеју. Тих година основана је и Матична музејска служба при цетињским музејима која ће указивати значајнију помоћ другим музејима у републици.

Ипак, сви ти успјеси и домети на унутрашњем и спољном плану нијесу били плод одређеног систематизованог и програмираног рада на дужи рок. Преовлађивала је кампањска активност сходно одређеним политичким програмима, па и прохтјевима актуелних политичара. Код нас је у то вријеме доминирао, рекла бих, одређени „револуционарни” дух који је потенцирао валоризацију јунаштва револуције и постреволуционарних промоција, које су, неминовно, потискивале залагање и ентузијазам стручњака, нарочито у ситуацијама када су ти политичари преузимали улогу неприкосновеног креатора музејског програма. Овакве аномалије не само да су се

дешавале у мањим музејима, него чак и у цетињском, гдје су преваходно политичари сасвим лаички наметнули реализацију Историјског музеја Црне Горе.

Може се, ипак, рећи да такво понашање снага одлучивања у вријеме социјалистичке Југославије није било толико драстично као у задњих петнаестак година. Као и у другим сферама друштвеног живота, рат и послеријатна криза створиле су атмосферу изражене осиноности, убрзану деградацију морала, осиромашење широких слојева становништва, при чему постаје најмање важно што ће се десити са културно-историјским наслеђем и културом уопште. Штавише, актуелна политика одлучује о постојању па и програму музеја. Политичка поларизација и фреквентне партијске промјене имају крајње негативан одраз на музејску дјелатност. Промјене у власти општина аутоматски се одражавају и на руковођење у институцијама културе. У релативно кратком року имали смо неколико министара културе, брзе смјене директора музеја, интензивно запошљавање најближих рођака и пријатеља, махом других професија и афинитета. Неријетко, музеји све више добијају профил социјалних институција у којима налазе уточиште они који остају без посла али и губе снагу аргумената сврсисходности свога постојања. Може се аргументовано доказивати да такав однос према институцијама културе и културном наслеђу Црне Горе доводи у питање постојање музејске културе и могућности да се једног дана укључимо у европске токове његовања и валоризације културног наслеђа. То се логично одражавало и на понашање музејских радника, на залагање и етику музеолога што би, у нормалним и цивилизованим условима, морало бити примаран фактор у музејском ангажовању.

Илегална трговина музејским добрима постаје све израженији проблем међународне заједнице. Из више наврата UNESCO је захтијевао од међународних фактора и појединих држава да активније сузбијају све разгранатију мрежу криминала у овој области. Посебно се указује на негативне трендове у земљама у транзицији и нарочито на Балкану. Са своје стране ICOM је разрадио читав низ мјера и активности, са циљем стварања оптималних услова за рад музеја. Посебно је интересантан Кодекс професионалне етике, прихваћен на генералној скупштини ове организације у Буенос Ајресу 1986. године. По том Кодексу поштовање професионалне етике јесте минималан услов да би се неко уопште могао бавити музејском професијом. Кроз појам институционалне ети-

ке дају се основни принципи на којима треба организовати музејску активност, прије свега потребан профил главног руководиоца музеја, као и других одговорних за културно дјеловање институција. По њима музеј не би могао радити ако претходно није обезбијеђен адекватан смјештај, па и репрезентативан простор, физичка заштита музејских предмета и трајно чување збирки. Обавезна је структура запослених од високостручних музеолога, конзерватора и рестауратора до стражара и другог помоћног особља, који треба да имају гаранције за респектован и моралан однос према културном благу које му је повјерено. Наводи се констатација да респектовање сопствене институције од посебног друштвеног интереса увелико доприноси квалитету пружених услуга и свеопштој афирмацији музеја. Од интелектуалних, стручних и моралних квалитета, прије свега руководећег кадра, али и других музејских стручњака, њиховог етичког односа да заштите своју професију и музејске вриједности, увелико зависи популаризација музејске дјелатности, па и друштвени интерес за такву дјелатност.

Овакви и слични прописи и захтјеви међународних форума и фактора, убрзо ће доћи на дневни ред наших обавеза, ако желимо бити саставни дио европског и цивилизованог свијета. Као и у другим сферама друштвеног структурирања и прилагођавања, и на овом плану бићемо обавезни задовољавати европске прописе и стандарде чија ће примјена немивно утицати на другачији однос снага одлучивања према културном наслеђу, али и на понашање музејских стручњака у својим институцијама.

Будућа музејска активност мораће такође водити рачуна о пословању и проходавању већине музеја уколико нијесу обезбијеђене адекватне донације или други релани извори финансирања. Но, да би један музеј могао реализовати значајније приходе, мора обезбиједити довољно атрактивне програме како би привукао посјетиоце или друге финансијере. Многи музеји у Црној Гори мораће због тога радикално мијењати концепције својих сталних или повремених изложби, уводити оне садржаје који могу остварити доходак, а све то треба да има своју изражену културну и просвјетитељску мисију. Савремена искуства из развијених земаља у томе могу бити од велике користи, иако и одређене традицијске вриједности могу бити јако стимулативне уколико их опрезно прилагођавамо савременим захтјевима. Један општи тренд у свјетској музеологији јесте повезивање и прожимање природне и културне баш-

тине која на тај начин добија изражен образовни карактер, али и атрактивност за шири профил посјетиоца.

О прилагођавању новим европским прописима и стандардима било је говора и на наведеном савјетовању о културној политици у Црној Гори. Могла би охрабрити уводна ријеч министра културе др Весне Килибарда која је потенцирала неминовност промјена ка цивилизованом и европском понашању, нарочито у третирању културног наслеђа. Поред осталог она предвиђа дефинисање наше културне политике и утврђивање стратегије развоја културе. Убијеђена је такође да се стварају битни предуслови у организационој и законодавној сфери, како би се приступило темељним реформама које ће почети претходном студиозном анализом актуелног стања и утврђивањем приоритета. Исто тако, истиче да ће се у том подухвату веома респектовати савјети и препоруке домаћих и страних експерата. Такав приступ у рјешавању нагомиланих проблема у црногорској култури свакако је пожељан и улива наду да ће ускоро и у заштити и валоризацији културне баштине Црне Горе услиједити цивилизацијске норме понашања и дјеловања. Ако говоримо о приоритетима у црногорској култури, онда то свакако припада адекватном респекту културно-историјског наслеђа.

Полазећи од једног таквог оптимизма, па и увјерења да ће нас приближавање Европи неминовно орјентисати на изналагање радикалних заокрета у музејској дјелатности, овом приликом желим указати на неке од могућих оријентација у развоју музејских институција и музејске понуде код нас, заснованих на рационалним и реалним резонима проистеклим из дугогодишњег искуства у овој области.

Једна од првих и најважнијих активности морала би бити инвентаризација и реинвентаризација музејског материјала у свим музејима Црне Горе која би показала тачно чиме се располаже, што се мора описати с обзиром да је изгубило квалитет музеалије, што се мора конзервирати и рестаурирати итд. Слиједи, свакако, успостављање комплетне музејске документације по пропозицијама ИСОМА-а, као и компјутерско умрежавање. На томе би првенствено морала инсистирати матична музејска служба и Министарство културе. Овај неопходан и хитан подухват дао би коначно и прецизније сазнање о томе чиме располажемо и шта реално можемо програмирати као будућу музејску активност на одређеном подручју или у одређеној области.

Завичајни и регионални музеји располагали су, мање или више, археолошким, етнографским и историјским материјалом, при чему је увелико доминирала револуционарна прошлост краја. Нова оријентација у развоју ових музеја могла би бити више у правцу како да се презентирају природне и етничке особености сопственог подручја, које би имале изражену образовну и туристичку вриједност. Искуства неких развијених земаља, у том погледу, говоре да једна таква оријентација може имати и значајне финансијске ефекте, нарочито ако се у њима организује производња сувенира, па и успостави сарадња са локалним становништвом на њиховј изради. Но, да би се стекли услови за такво пословање, неопходно би било да локалне власти у срединама гдје музеји функционишу у саставу центара за културу, изврше реорганизацију ових институција у смислу издвајања музеја како би се стекли бољи услови за њихово континуирано финансирање, а самим тим и реалније могућности за квалитетније обављање основне дјелатности.

Када је у питању реорганизација и нове могућности, истакла бих музеје на Цетињу и у Подгорици, која задњих година доживљава експанзију градитељства и модерног урбанизма. Мислим да једино позитивно у односима државе према културном наслеђу задњих петнаест година можемо истаћи одређену пажњу према Народном музеју Црне Горе и то у новије вријеме. Објекти Народног музеја по први пут добили су сопствено гријање и могућности аклиматизације, што представља у нашим условима значајан домет. Исто тако, Народни музеј је у неколико наврата добијао финансијску помоћ за одређене адаптације и програме. Но, ма колико да се улагало у цетињске музеје, они и даље болују одређене организационе шеме и дугорочна програмска одређења. У обнови послје земљотреса поставило се питање цјелисходности и оправданости реализације сталне поставке Историјског музеја у приземљу Владина дома. Полазило се од тога да је тематско-експозициони план изложбе сасвим нереалан и да предвиђени простор не пружа иоле значајније могућности за жељену експозицију. С друге стране, прикупљање предмета за сталну изложбу svelo се на преузимање предмета из Двора краља Николе и Биљарде. Најзад, тим пројектом спречавало се даље просторно ширење Умјетничког музеја Црне Горе, који, поред осталог, посједује и једну од бољих антологија сликарства са простора бивше Југославије. Међутим, упорношћу тадашњих власти, стална изложба Историјског музеја је ре-

ализована, и као таква она само површно и симболично одговара својој намјени и не изазива веће интересовање. За очекивати је да ће доласком бољих времена, културни прегаоци и они који одлучују схватити да изванредан објект Владаина дома може бити веома атрактивна, па и профитабилна кућа умјетности, а Биљарда и Двор краља Николе – меморијали династије Петровић, као и Манастирски музеј, довољна музеолошка импресија на славну црногорску борбу за опстанак, слободу и независност.

Ипак, у том музејском ансамблу Цетиња, најболније музеолошко питање јесте стална изложба Етнографског музеја Црне Горе. Својевремено је била припремљена амбициозна концепција развоја Етнографског музеја објављена у Гласнику цетињских музеја 1978, са новом зградом која би просторно задовољавала нормално функционисање свих садржаја предвиђених законом о музејској дјелатности, као и мањим етнопарком у Владичиној башти. Међутим, као и у много чему другом, таква визија није могла бити реализована, већ је музеј годинама таворио у депоима. Сада је смјештен у обновљеној згради бившег Српског посланства, просторно недовољној за реализацију сталне музејске поставке која би на комплексан начин презентирала духовну и материјалну народну културу са свим етничким и конфесионалним специфичностима црногорског подручја. Такође, у згради нема простора за адекватно депоновање музеалија, као ни за конзерваторско-рестаураторске радионице. У њему је могуће организовати одређене тематске изложбе, као што је „Народна умјетност Црне Горе” која је својевремено импресионијала публику Лондона, Прага и Лењинграда. Тиме би се, свакако, знатно обогатила туристичка понуда и културна мисија музејске дјелатности на Цетињу.

Но, проблеми музејске активности на Цетињу нијесу ни приближно сложени и проблематични у односу на оне у главном граду Републике. У Подгорици имамо четири институције са музејским садржајима: Музеји и галерије Подгорице, Природњачки музеј, Центар за археолошка истраживања и Центар савремене умјетности. Музеји и галерије Подгорице обједињавају пет музејских и галеријских јединица: Музеј града, Музеј Марка Миљанова на Медуну, Радунову кулу у Прогоновићима, Модерну галерију и Галерију Риста Стијовића.

На први поглед рекло би се да главни град има богату и атрактивну музејску понуду. Међутим, реалност је сасвим другачија.

Изузимајући Центар савремене умјетности који има одређену, може се рећи доста скромну, активност, сви остали музеји практично таворе без јасних програмских одређења. У ствари, Подгорица која је и највећа агломерација становништва Републике има само крајње површну, повремену и неадекватну музејску културу и понуду. Образовна и туристичка валоризација тих музеја сведена је на минимум. Што је веома важно, троше се значајна финансијска средства, али без правих резултата. Доминира лаицизам, али и осиноост снага одлучивања које не респектују мишљење и приједлоге стручњака. То је утолико жалосније, с обзиром да постоје доста интересантни и значајни фондови природњачких и археолошких збирки, затим етнографских, културно-историјских и нарочито умјетничких, које би обједињавањем, инвентивношћу и модерном презентацијом могле бити не само културна атракција главнога града, већ значајне образовне и научне институције.

О томе се говорило и писало у неколико наврата, чак се и обрађало факторима одлучивања у главном граду и Републици. Но, наилазило се на одбојност и неразумијевање. Утрошена су значајна средства на неколико сељења Музеја града и Модерне галерије и то на начин који је озбиљно угрожавао музеалије. Најзад, нађено је лаичко рјешење да се музеј смјести у дијелу зграде бившег Графичког завода, која по много чему не одговара музејској дјелатности која треба првенствено да комуницира са посјетиоцима, да сами објект музеја, својим изгледом и функционалношћу, привлачи посјетиоце, да зрачи својом културном понудом и мисијом.

Због ко зна каквих интереса, у освиту трећег миленијума, отворена је музејска јединица у саставу Музеја и галерија Подгорице – Кула Радунова у Прогоновићима. У студији комплетног споменичког фонда општине Подгорица коју је 1987. направила група експерата, кула Радунова није регистрована као споменик културе. Но, по налогу општинских власти, саграђена је нова зграда у којој је изложен етнографски материјал из Народног музеја Црне Горе и Музеја града Подгорице. Направљен је музеј и утрошена значајна финансијска средства, а да се не зна коме и чему треба да служи. Без икаквих историјских или културолошких доказа прави се музеј личности која је можда и више плод Његошевог пјесничког надахнућа него историјских чињеница. Тај музеј нема ни аутентичну грађевину, ни аутентичног музејског материјала на основу чега се једино може правити музејски меморијал. Овај лик је

можда требало валоризовати у смислу персонификације црногорског јунаштва и црногорске борбе за опстанак, али на неки други начин, а не по налогу актуелних политичара кроз музејску поставку. Неоспорно је да су за ову музејску скаламерију утрошена знатна финансијска средства која је било много сврсисходније усмјерити на рјешавање фундаменталих проблема Музеја града, као што су адекватно депоновање и заштита постојећих музеалија или прибављање нових.

То су неки од бројних примјера лаичког и самодовољног ангажовања у музејској дјелатности који су, нажалост, довели до тога да главни град Црне Горе, по много чему лијеп и препознатљив, нема најважније – адекватну музејску понуду и музејску културу уопште.

Да би се превазишли проблеми неопходан је радикалан подухват у третирању музејске дјелатности Подгорице у смислу рационализације и реорганизације музејских институција. Убједљивом аргументацијом, полазећи од праксе развијених земаља, а увелико познајући музејске фондове на нивоу општине, најрационалније би било њихово обједињавање у два музеја: Музеј природе и друштва и Музеј (модерне) умјетности. Музеј умјетности би објединио фондове Центра савремене умјетности са фондовима Модене галерије и Галерије Риста Стијовића. Са одређеном доградњом и адаптацијом које би веома респектовале амбијент Дворца на Крушевцу, и са даљим обогаћивањем фондова, сталном и повременим изложбама, то би могао бити атрактиван и модеран центар умјетничког и културног дјеловања који би развијао образовну и туристичку валоризацију, а са Умјетничим музејем из Цетиња координирао изложбену и ширу умјетничку културу.

Са друге стране, природњачки, археолошки, етнографски, историјски и други слични фондови се могу користити за реализацију новог комплексног, веома атрактивног и модерног Музеја природе и друштва који у развијеном свијету представља најсвестранију музејску институцију, посебно значајну за образовање, али и туристичку и ширу културну понуду. Он је утолико значајнији за нас с обзиром да смо се уставно и животно определијелили за еколошку државу и туризам свестраног карактера. Поред сталних изложби минерала, затим, биљног и животињског свијета, као и других природних вриједности којима располаже Црна Гора, презентирала би се и антрополошка и археолошка прошлост наше заједнице, као и етнолошке вриједности са овог подручја. Један такав музеј могао

би да има и опсерваторију, акваријум као и много других атрактивних садржаја, чиме би постао центар окупљања, па и симбол Подгорице. Разумљиво за овакав подухват потребна је најбоља локација у граду, потребна су велика финансијска средства, и, најзад, стручна и инвентивна екипа која би поштено и са потребним ентузијазмом реализовала овај пројект. На први поглед, то изгледа готово романтично. Међутим, чињеница је да смо ми имали и финансијских средстава и енергије да градимо и дограђујемо много тога што је касније често постајало проблем заједнице. Један овакав пројект, препознатљив у културном свијету, завређује много веће разумијевање и ангажовање за обезбјеђивање финансијских средстава, па и путем страних и домаћих донација. Уосталом, убијеђења сам да ће нас окретање Европи и рационалном структурирању заједнице убрзо оријентисати на оваква и слична размишљања.

